

POGLED IZ HAGA

DOKTRINA KOMANDNE ODGOVORNOSTI POZNATA I DOMAĆEM I VOJNOM PRAVU

U poslednje vreme se u medijima stalno govori o komandnoj odgovornosti. Gotovo da nema državnog zvaničnika koji nije dao svoj komentar o ovoj doktrini međunarodnog prava. Međutim, sve te izjave ukazuju na to da se pojam komandne odgovornosti pogrešno shvata.

Kada se radi o doktrini komandne odgovornosti, ona je jednostavna: vojne starešine su odgovorne za dela svojih potčinjenih. Ako potčinjeni postupe suprotno zakonima ratovanja, a njihove starešine ne spreče ili ne kazne ta zlodela, te starešine se takođe mogu smatrati odgovornim. Ova doktrina nije nova ni u vojnom ni u domaćem pravu. Naprotiv – ona potiče iz 15. veka, dok se u novije vreme može naći u raznim međunarodnim i domaćim pravnim instrumentima koji su bili na snazi u SFRJ, a i sada su na snazi na teritorijama zemalja naslednica.

Tako, na primer, u *“Propisima o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ* koje je JNA usvojila 1988. (*Službeni vojni list* br. 7, 28. april 1988.) lična odgovornost i odgovornost pretpostavljenog, odnosno komandna odgovornost su opisane na sledeći način:

Član 20: “Lično je odgovoran za povredu pravila ratnog prava svaki pojedinac – vojno ili civilno lice – koje izvrši tu povredu ili naredi da se ona izvrši. Nepoznavanje odredaba pravila ratnog prava ne isključuje odgovornost onih koji su te odredbe povredili.”

Član 21: “Vojni starešina je lično odgovoran za povrede pravila ratnog prava ako je znao ili je mogao da zna da njemu potčinjene ili druge jedinice ili pojedinci pripremaju izvršenje takvih povreda, pa u vreme kada je još bilo moguće sprečiti njihovo izvršenje ne preduzme mere da se te povrede spreče. Lično je odgovoran i onaj vojni starešina koji zna da su povrede pravila ratnog prava izvršene, a protiv prekršioca ne pokrene disciplinski ili krivični postupak ili, ako nije nadležan za pokretanje postupka, prekršioca ne prijavi nadležnom vojnom starešini.”

Statut MKSJ-a u članu 7 definiše komandnu odgovornost na isti način, a sve optužnice koje je Tribunal podigao su u skladu sa tim Statutom. U svakom od tih predmeta, da bi osoba bila osuđena na osnovu komandne odgovornosti, optužba mora da dokaže sledeće elemente:

da su počinjeni zločini iz nadležnosti MKSJ-a (to su: teške povrede ženevskih konvencija iz 1949, kršenja zakona i običaja ratovanja, genocid i zločini protiv čovečnosti);

da su oni koji su počinili zločine bili pod komandom optuženog;

da je optuženi znao ili su okolnosti bile takve da je trebalo da zna da se njegov potčinjeni sprema da izvrši zločin ili ga je izvršio; i

da je optuženi propustio da spreči ili kazni one koji su odgovorni za činjenje takvih zločina.

Stoga, oni koji tvrde da Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju podiže optužnice protiv određenih lica isključivo na osnovu toga što su se ta lica u određenom trenutku nalazila na određenoj funkciji naprosto nisu u pravu. Kao što je već navedeno, u skladu sa Statutom MKSJ-a kao i gore navedenim kriterijumima, optužnica po osnovi komandne odgovornosti može biti podignuta samo protiv onog za koga se smatra da je znao, ili trebalo da zna, da su lica pod njegovom komandom počinila zločine, a nije učinio ništa da kazni te zločine ili da spreči da do takvih zločina ponovo dođe. To, na primer, takođe znači da se onaj vojni starešina koje je odmah preduzeo korake kako bi kaznio ili prijavio nadležnim organima svoje podređene za koje se sumnja da su počinili zločine neće smatrati odgovornim. Jednostavnije rečeno – starešina odgovara ako je nemaran u izvršavanju svojih dužnosti pretpostavljenog. Jedna od tih dužnosti je da održava disciplinu među svojim ljudstvom i da se stara za to da se ne napadaju civili kao i da se ne uništava njihova imovina.

U medijima se pojavljuju i izjave onih koji tvrde da Tribunal podiže optužnice protiv određenih lica zato što su branili svoju zemlju. To je takođe netačno: optužnica MKSJ-a može biti podignuta samo protiv one osobe koja je prekršila međunarodno humanitarno pravo, kao što stoji u Statutu Tribunala, bilo planiranjem, naređivanjem ili drugim oblikom aktivnog učešća u činjenju zločina ili pak neizvršavanjem svoje dužnosti komandanta. Lica koja brane svoju zemlju od vojne opasnosti u skladu sa međunarodnim i domaćim zakonima ne mogu biti optužena ni od strane MKSJ-a ni pred domaćim sudstvom.

Konačno, neki tvrde da Tribunal podiže optužnice “samo” na osnovu komandne odgovornosti. Zapravo, praksa Tribunala pokazuje da se pojedinci najčešće optužuju i na osnovu komandne odgovornosti i na osnovu lične krivične odgovornosti za dela kao što su planiranje, naređivanje, pomaganje i podstrekivanje, itd. (za dodatne informacije i pregled svih javnih optužnica MKSJ-a, molimo vas posetite sajt Tribunala na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku na <http://www.un.org.icty/index-b.html>).

Na kraju, treba istaći da su komandanti oružanih snaga, i vojske i policije, osobe na vrlo specifičnom položaju: ovi pojedinci imaju u rukama veliku moć – moć odlučivanja o životu i smrti putem oružane sile. Pored toga, zbog izraženo hijerarhijske prirode ovih organizacija, njihove starešine mogu da računaju na apsolutnu disciplinu svojih potčinjenih i to pod pretnjom kazne. Zbog te moći, pretpostavljeni imaju i viši stepen odgovornosti – osim što odgovaraju za ono što sami učine, starešine u vojsci i policiji

odgovaraju i za dela onih koji su im potčinjeni. Obzirom na moć koju imaju, ovaj oblik odgovornosti ne samo da je logičan, nego je i od najveće važnosti kako bi se civili zaštitili od zloupotrebe vojne i policijske sile tokom oružanog sukoba.

Outreach Programme

outreach@icty.org